

HISTORIE

Prvopočátky školy sahají až do doby vlády Marie Terezie, která v Praze v roce 1767 zřídila první krajkářskou školu a povolala učitelku z Nizozemí. Školu navštěvovalo 118 dívek. Po zákazu dovozu cizích krajk a ztrátě Nizozemí císař František I. založil státní krajkářskou školu s manufakturou, aby zachoval znalost bruselské krajky v monarchii. Ta od roku 1817 sídlila na Starém Městě pražském. Během dvou let se škola rozšířila a vyučovalo se i v 15 dalších střediscích v Krušných horách a Českém lese.

Od 20. let 19. století začala konkurovat rukodílnému krajkářství strojová výroba. Jako reakce na masivní rozvoj průmyslové velkovýroby, unifikaci zboží a pokles estetické úrovně se od poloviny století objevily snahy o obrodu uměleckých řemesel, zaměřující se na pořádání Světových výstav průmyslového a technického zboží, k zakládání uměleckoprůmyslových muzeí a škol s výukou řemeslných technik. V roce 1879 vznikl ve Vídni Ústřední krajkářský kurs (k. k. Zentral-Spitzenkurs), který zaštiťoval dosavadní krajkářské školy v monarchii, z nichž většina se nacházela na našem území. Jeho hlavním úkolem bylo řízení práce škol, příprava učitelů, organizace podomáckých výrobců a některé úkoly komerční.

Péči státu doplňovaly v průběhu 19. a počátku 20. století snahy jednotlivců a nejrůznějších sdružení, nesené především dobovou národně obrozeneckou vlnou zájmu o lidové umění a domácí řemesla. V roce 1889 byla založena První odborná česká škola krajkářská ve Vamberku, roku 1896 byla otevřena škola ve Strážově, roku 1899 založila majitelka velkostatku Vlasta Stránecká soukromou krajkářskou školu v Sedlici u Blatné. Vedle zakládání krajkářských škol se pořádaly také regionální kurzy, soutěže a výstavy. V roce 1892 byl v Praze při Městské průmyslové škole uspořádán krajkářský kurz, o deset let později Průmyslové muzeum v Chrudimi zahájilo vyšivačské kurzy, v roce 1910 Božena Klumparová organizovala kurzy šité krajky v Hradci Králové atd. O propagaci krajkářství se také zasloužily obchodní a živnostenské komory v Plzni, Chebu a Hradci Králové. Protože finanční situace většiny soukromých škol nebyla dobrá, byly nuceny postupně přejít pod státní správu vídeňského ústavu.

V roce **1912** byl vídeňský Ústřední krajkářský kurs v Praze přeměněn na **Ústav pro ženský domácí průmysl**, který se soustředil hlavně na školskou přípravu. Mimo jiné pořádal desetiměsíční kurzy, jejichž absolventky mohly vést krajkářské školy v regionech. Ústav věnoval velkou pozornost krušnohorské krajkě a zřídil sekci pro paličkovanou a šitou krajk. Na jeho činnost po vzniku Československa v roce 1919 navázal **Státní ústav školský pro domácí průmysl** v Praze. Převzal 26 krajkářských škol a 3 vyšivačské školy, pod jeho správu byly postupně převedeny také státní košíkářské, hračkářské, prýmkářské a další odborné školy. Pražské ústředí převzalo roli vídeňské centrály: poskytovalo školám a dílnám veškerý odborný servis, dodávalo jim návrhy od profesionálních výtvarníků a materiál a staralo se o prodej výrobků.

Prvním ředitelem Ústavu byl textilní výtvarník Karel Vlček. V meziválečném období Ústav spravoval 46 škol a dílen s průměrným počtem 1500 žáků ročně. Krajkářské a vyšivačské kurzy byly určeny pro žákyně školou povinné, které je navštěvovaly v mimoškolní době, žákyně řádné, absolventky základní školy, které studovaly dva roky formou denního studia a mimořádné žákyně, které mohly navštěvovat kurzy nepravidelně. Kromě řemeslných technik šité nebo ručně paličkované krajky či výšivky se vyučovalo odborné kreslení, aby si absolventky dokázaly samy zhotovit jednodušší návrhy a technické výkresy. Nejdůležitějšími centry krajkářství zůstaly oblasti v podhůří Orlických hor, Krušnohoří, Karlovarska a Sokolovska.¹

Mezi léty 1919-1939 se Ústav často prezentoval svými díly na domácích i zahraničních výstavách uměleckého průmyslu. Největšího úspěchu dosáhl v roce 1925 na Mezinárodní výstavě moderního dekorativního a průmyslového umění v Paříži, kde byl oceněn dvěma Grand prix a čestnými diplomy, jednak za soubor šitých krajk navrhovaných Emilíí Paličkovou a zhotovených v pobočce Schönfeldu/Krásno a jednak za soubor dřevěných hraček od Minky Podhajské, které se realizovaly v učební dílně v Hoře sv. Kateřiny. Oceňována byla jak umělecká hodnota, tak dokonalost řemeslného provedení. Následovala řada mezinárodních výstav: 1926 v Kodani, Filadelfii, 1929 v Londýně, v Barceloně, v Mnichově, Amsterdamu, Bukurešti a Ženevě, 1930 v Lipsku, Ósace, Haagu, Bukurešti, 1931 v Buenos Aires, Malmö a Stockholm, kde byla krajka podle návrhu Emilie Paličkové nazvána švédským tiskem Nejkrásnější krajkou světa a zakoupena do sbírek muzea v Malmö. V roce 1933 byla krajkářská díla Ústavu vystavena na Century of Progress Exposition v Chicagu, roku 1935 v Bruselu, kde Emilie Paličková opět získala zlatou medaili, v roce 1937 byla díla k vidění na Mezinárodní výstavě v Paříži.

Válečná léta znamenala pro Ústav především ztrátu regionálních středisek v Sudetech. Počet kurzů se zmenšil na devět. Mnohá z nich se již po osvobození ve změněné situaci v pohraničí nepodařilo obnovit. V roce 1951 byly na základě výnosu Ministerstva školství, věd a umění zrušeny další pobočky. Úplně zlikvidován byl obor dřevěné hračky včetně celé jeho dokumentace. Přestal existovat obor šité krajky.

---

¹ V menším rozsahu se vyučovala paličková krajka na Šumavě, na Klatovsku, v jižních Čechách, ve Slezsku, na Slovensku v okolí Kremnice a Báňské Bystřice a na Hlučínsku. Školský Ústav spravoval vyšivačské kurzy v Chocni, Litomyšli a Zubří, prýmkařskou dílnu ve Vejprtech, hračkářskou dílnu v Hoře sv. Kateřiny zaměřenou především na dřevěné hračky, košíkářské dílny v Dolním Kubíně, Hoře sv. Sebastiana, Kremnici, Morkovicích, Písku, Užhorodu, Žamberku a Mělníku.

Politická situace po 2. světové válce a následné budování socialistické společnosti se odráží i v účastech na zahraničních mezinárodních výstavách, které postupně slábly. Ke konci 40. let se ještě Ústav prezentoval na mezinárodní výstavě v Bukurešti, putovní výstavě československého školství v Polsku, výstavě československého uměleckého průmyslu v Amsterdamu a výstavě československého umění ve Stockholmu. V 50. letech už jen na dvou mezinárodních přehlídkách krajek v Bruggách 1955 a 1959 v Karl-Marx-Stadtu a pak až v roce 1967 v německém Schneebergu a 1976 na výstavě Život a krása v Montrealu.

Kvalita učitelů a výtvarníků pomohla překlenout nelehké období a neztratit uměleckou úroveň dosaženou v předválečných letech. Ústav nadále rozvíjel výtvarnou i pedagogickou činnost ve stávajících i nově založených pobočkách. V deseti střediscích se vyučovala paličkovaná krajka, ve dvou výšivka, v pražském centru pak všechny techniky – výšivka, paličkovaná a šitá krajka.

V roce 1964 se změnil Státní ústav školský pro domácí průmysl ve Školský ústav umělecké výroby, který se nadále specializoval na výuku krajkářských a vyšivačských technik ve volnočasových kurzech a dvouletých kurzech denního studia. V roce 1965 se otevřel první ročník nově zřízené střední odborné uměleckořemeslné školy. Z textilních řemesel se vyučovala ručně paličkovaná a šitá krajka, výšivka a tkaní. V roce 1974 byla experimentálně zavedena výuka restaurování historických textilií. Další podstatnou složkou se stalo výtvarné vzdělávání. Výtvarníci/pedagogové vytvořili ojedinělé metodické postupy výuky navrhování děl z textilních technik a zasloužili se tak podstatnou měrou o úspěchy studentů na mezinárodních soutěžích a výstavách.

Od počátku 90. let se opět rozběhla výstavní činnost. Ústav a škola se se svými pracemi předvedly na mezinárodních výstavách a setkáních v Poperingu (Belgie), Bailleul (Francie), Camariñas (Španělsko), Novedrate (Itálie), Bruselu (Belgie), na výstavě La dentelle a travers le monde (passion - technique - tradition), která měla premiéru v Paříži a odtud putovala po řadě evropských měst. V roce 1994 Ústav a škola iniciovaly a spolupodílely se s městy Vamberk a Letohrad na organizování I. mezinárodního setkání krajkářek ve Vamberku, které se pravidelně koná dodnes.

Na konci roku 1994 byl Školský ústav umělecké výroby a jeho Střední odborná uměleckořemeslná škola příkazem ministra školství rozdělena na dvě organizace a v roce 1999 po osmdesáti letech své úspěšné, a především v zahraničí ceněné činnosti, byl Školský ústav umělecké výroby zrušen. Jeho nástupkyní a pokračovatelkou se tak stala Střední umělecká škola textilních řemesel, která převzala péči o výjimečnou sbírku děl předních textilních výtvarníků 20. století působících ve školském ústavu. Škola pravidelně představuje díla široké veřejnosti v Galerii Emilie Paličkové v budově školy a na významných akcích a výstavách doma i v zahraničí.

Studijní program školy byl rozdělen do dvou hlavních oborů: Textilní výtvarnictví zaměřené na výuku krajkářských a vyšivačských technik, ruční tkaní a nově tvorbu dekorativních předmětů z textilních a přírodních materiálů především textilní hračky a košíkářské techniky a Modelářství a návrhářství oděvu, spojující oděv s tradiční řemeslnou technikou. Studijní zaměření střední školy se postupně obměňovala a rozšiřovala. V roce 2009 vznikl v rámci oboru Textilní výtvarnictví Ateliér nových médií, následně Ateliér bytového designu a Ateliér textilního designu, který spojil dosavadní samostatné ateliéry krajky a výšivky, košíkářských technik a hračky, tkaní a tisku tak, aby lépe vyhovoval uplatnění absolventů.

V roce 2002 byla zřízena Vyšší odborná škola textilních řemesel se vzdělávacím programem Konzervování a restaurování textilií, který je nyní vyučován kombinovanou formou. Škola zároveň spolupracuje s Fakultou chemické technologie Vysoké školy chemicko-technologické v Praze při realizaci společně akreditovaného bakalářského programu Konzervování-restaurování uměleckořemeslných děl z textilních materiálů. V roce 2010 byl zaveden obor denního studia Textilní řemesla v oděvní tvorbě, jeho náplň byla v roce 2016 rozšířena o zaměření jak na oděvní, tak interiérovou tvorbu a název pozměněn na Design módních doplňků.

Škola stále naplňuje své původní poslání – spojení umění a řemesla a vedle své pedagogické činnosti se také zabývá propagací a popularizací textilních řemesel v současném světě.